

Nr 57.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslag från allmänna indragningsstaten m. m.; given Stockholms slott den 23 januari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen under punkterna 1:o—4:o hemställt.

GUSTAF.

Sam. Stadener.

---

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23
januari 1931.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena, friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LAERSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Departementschefen, statsrådet Stadener, anför härefter:

1:o.

Personlig
professur för
lära-
ren i
medicinsk
radiologi vid
universitetet
i Uppsala,
medicine
doktor H. F.
Laurell.

Från universitetsmyndigheterna i Uppsala föreligger framställning, om inrättande av en personlig professur för lära- ren i medicinsk radiologi vid universitetet i Uppsala, medicine doktor Hugo Fredrik Laurell.

Innan jag närmare ingår på denna framställning anser jag mig böra erinra om att spörsmålet om undervisning i medicinsk radiologi var föremål för närmare behandling vid 1927 års riksdag. Den 28 januari 1927 framlade Kungl. Maj:t för riksdagen en proposition, nr 88, angående ordinarie lärarbefattningar i medicinsk radiologi vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet. I det vid denna proposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, till vilket jag i övrigt tillåter mig att hänvisa, meddelade dåvarande departementschefen till en början, att svenska radiologförbundet i särskilda skrivelser till de medicinska fakulteterna och karolinska institutets lärarkollegium hemställt om åtgärders vidtagande för upprättande av ordinarie professurer i medicinsk radiologi vid en var av de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet. Under framhållande att den medicinska radiologien vore såsom en självständig vetenskap av ett relativt sent datum, men att den under sin tillvaro visat sig vara av en genomgripande betydelse för den praktiska läkekonsten, anförde föredragande departementschefen, bland annat, att han, betraktat från den vetenskapliga forskningens synpunkt, måste finna förslaget om ordinarie professurer i medicinsk radiologi vid samtliga tre medicinska fakulteterna i riket fullt befogat, men att tvekan kunde råda, om tiden då vore inne att taga detta steg fullt ut. Departementschefen stannade vid att förordna överflyttning på ordinarie stat av den vid karolinska institutet då förefintliga personliga professuren i ämnet samt inrättande vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund av en ordinarie lärarbefattning i medicinsk radiologi med en avlöning av 9,000 kronor, därav 6,000 kronor lön och 3,000 kronor tjänstgö-

ringspenningar. Kungl. Maj:ts i överensstämmelse med departementschefens hemställan till riksdagen avlåtna förslag i ämnet blev av riksdagen bifallet.

I en till det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Uppsala ingiven framställning har nu medicinska fakulteten därstädes hemställt, att konsistoriet ville söka utverka proposition till 1931 års riksdag om inrättande av en personlig professur för läraren i medicinsk radiologi vid universitetet, medicine doktorn Hugo Fredrik Laurell.

Fakulteten har till stöd för sin framställning anfört i huvudsak:

Till förste innehavare av den år 1927 inrättade ordinarie lärarbefattningen i medicinsk radiologi vid universitetet i Uppsala kallades utan ansökan doktor Laurell.

Såväl här som i sin föregående befattning såsom föreståndare för akademiska sjukhusets röntgenavdelning har doktor Laurell på ett glänsande sätt fyllt sina uppgifter, och hans vetenskapliga insats har ställt honom bland Skandinavien främste radiologer. Om hans vetenskapliga produktion har professor Gösta Forssell avgivit ett synnerligen smickrande utlåtande, till vilket fakulteten får hänvisa.

Fakulteten anser, att ett ämne av den ur såväl praktisk som teoretisk synpunkt stora betydelse, som den medicinska radiologien numera har, bör vara representerat genom en ordinarie professor i fakulteten, men vill för närvarande icke framföra ett äskande därav. Däremot vill fakulteten föreslå, att på grund av doktor Laurells stora förtjänster inom radiologien för honom inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi vid Uppsala universitet med samma avlönings- och pensionsförmåner som för ordinarie professor vid universitetet och med skyldighet för honom att fullgöra de åligganden, som nu påvila honom i egenskap av lärare i medicinsk radiologi jämte de ytterligare åligganden, som på fakultetens förslag av kanslern för rikets universitet kunna prövas för undervisningen nödiga.

Det av fakulteten åberopade, av professorn i medicinsk radiologi vid karolinska institutet Gösta Forssell den 25 april 1930 avgivna utlåtandet — vid vilket fogats förteckning över de av docenten Laurell utgivna tryckta arbetena inom radiologien — är av följande lydelse:

Enligt fakultetens uppdrag får jag härmed avgiva utlåtande angående medicine doktor Hugo Fredrik Laurells kompetens till en professur i medicinsk radiologi.

Laurell avlade medicine licentiatexamen år 1912 efter synnerligen grundliga studier. Han har före den radiologiska specialutbildningen erhållit klinisk skolning såsom biträdande läkare å epidemisjukhuset i Uppsala i 5 månader år 1912 samt såsom amanuens vid akademiska sjukhusets medicinska klinik under ett år 1913—1914.

Sedan höstterminen 1914 innehar Laurell befattningen såsom föreståndare för röntgenavdelningen vid Uppsala akademiska sjukhus.

År 1927 vid Uppsala universitets 450-årsjubileum kallades Laurell till medicine hedersdoktor och utnämndes samma år till ordinarie lärare i medicinsk radiologi vid Uppsala universitets medicinska fakultet.

Laurell är inom radiologien autodidakt. Hans utbildning har ägt rum genom mångåriga, djupgående och omfattande självständiga studier och

genom skolning i ett intensivt praktiskt arbete såsom röntgendiagnostiker och röntgenterapeut.

Laurell har ägnat sitt förnämsta intresse åt röntgendiagnostiken. Inom flera områden av denna vetenskap har han utfört betydelsefulla arbeten.

Av Laurells hand föreligga 30 tryckta arbeten inom radiologien, över vilka förteckning bifogas. Ytterligare ett stort antal undersökningar har Laurell framlagt i form av ännu icke publicerade föredrag inom vetenskapliga sällskap.

Inom området för röntgentekniken har Laurell utgivit trenne arbeten. 1922 meddelade han en av honom och H. Odqvist utarbetad undersökningsmetod för att genom kombination av luft och tunga kontrastmedel framställa slemhinneytan i colon och ventrikel. Tillsammans med S. Arnell beskrev Laurell år 1924 en ny och sinnrik trochoskopmodell, och år 1928 publicerade Laurell ett arbete över en av honom konstruerad vattenmanometer för kontroll av andningsrörelsen under röntgenfotografering av vid respiration rörliga organ, såsom lungor, njurar och gallblåsa, i ändamål att framställa skarpa röntgenbilder i sådana fall, där momentfotograferingar icke kunna företagas. Dessa arbeten giva uttryck för Laurells kända skicklighet och uppfinningsförmåga på röntgenteknikens område.

Till bensystemets röntgendiagnostik har Laurell bidragit med tre arbeten. Hans arbete 1920 — tillsammans med A. Wallgren — över ett fall av osteo-sclerosis fragilis generalisata lämnar en god framställning av nämnda, sällsynta sjukdomsbild, med en mångsidig och ingående analys av röntgenologiska och kliniska fynd. Laurells undersökning 1922 över »Köhlers sjukdom» skänker nya kunskaper om denna förändring inom os naviculare pedis. Laurell visar, att »Morbus Köhleri» är en vanlig företeelse, ofta ej medförande kliniska symptom, och påvisar dess sannolika samband med abnorma tryckförhållanden i foten på grund av en sänkning av fotvalvet. 1928 påvisade Laurell ett nytt röntgensymtom vid akuta osteomyeliter, nämligen på röntgenbilden synliga inflammatoriska förändringar inom muskylatur och underhud i benhårdens omgivning. Den inflammatoriska benprocessen framkallar nämligen i vissa fall en abnorm vätskefördelning inom omgivande mjukdelar — ödem, exsudat hyperämi —, som förändrar struktur och täthetsförhållanden på ett sådant sätt, att en typisk röntgenbild uppstår. Dessa symptom framträda stundom tidigare å röntgenbilden än förändringarna inom själva benet.

I tvenne arbeten — 1922 och 1925 — har Laurell lämnat en ingående och klar framställning av blandsvulsternas röntgendiagnostik, och i ett arbete av år 1928 giver han en utmärkt framställning över röntgendiagnostiken vid kliniskt svårt diagnosticerbara fettrika tumörer, i synnerhet lipom.

I tvenne arbeten — år 1921 och 1927 — har Laurell nedlagt resultatet av sina omfattande studier över de respiratoriska förändringarna i lungfält, mediastinum och diafragma under normala och patologiska förhållanden. I dessa arbeten, som ge vittnesbörd i lika hög grad om teknisk skicklighet som om skarp iakttagelseförmåga, iderikedom och förmåga av kritisk analys av andras och egna iakttagelser, lämnar Laurell en på nya observationer och synpunkter rik framställning av bröstorganens invecklade rörelsefenomen på grund av andningsrörelserna samt av blodfördelningen inom lungorna vid de olika andningsfaserna. Dessa arbeten äro inom sitt område banbrytande.

I tvenne arbeten — år 1925 och 1929 — över de s. k. ringskuggorna i

lungorna giver Laurell den mest omfattande och ingående framställning, som hittills publicerats, angående differentialdiagnostiken vid luftförande hålrum i lungorna. I dessa arbeten har Laurell genom enkla och sinnrika experiment å djurlungor, jämförda med tekniskt ypperligt utförda röntgenundersökningar å levande människor och undersökningar av sektionsmaterial klarlagt detta svåra, sedan länge omdebatterade problem.

Resultatet av Laurells mångåriga röntgenologiska studier över hjärtats rörelser och blodfördelningen vid hjärtrörelserna, liksom över röntgenbilden av hjärtat vid olika kontraktionstillstånd, olika andningsfaser och olika kroppsställningar har han år 1928 sammanställt i ett större arbete »Röntgenologische Herzstudien». I detta arbete analyserar Laurell ingående förutsättningarna för iakttagelser av hjärtats rörelser å fluorescensskärmen och granskar kritiskt förut framlagda röntgeniakttagelser angående hjärtats rörelser samt framlägger sina egna rön. Dessa revidera i många hänseenden förut gällande uppfattningar och ge nya kunskaper och nya synpunkter beträffande de för röntgenundersökning tillgängliga rörelsefenomenen hos hjärtat. Dessa Laurells undersökningar äro betydelsefulla, särskilt i tvenne hänseenden. Dels har nämligen Laurell ådagalagt, att hjärtats form och läge vid dess olika rörelsefaser i mycket högre grad påverkas av andningsrörelserna än vad man hittills antagit, samt beskrivit andningsrörelsernas inflytande på hjärtkonturernas form och förskjutning. Vidare har han med stöd dels av röntgenundersökningar av levande människor, dels av djurförsök, liksom också genom en kritisk analys av röntgenlitteraturen och den anatomiska litteraturen påvisat, att hjärtkamrarnas tömning icke, såsom man på grund av en felaktig tolkning av röntgenbilderna förut ansett, äger rum huvudsakligen genom en förskjutning av hjärtspetsen och hjärtkamrarnas sidytor, utan framför allt genom en förskjutning i sagittal riktning av kammarbasen (septum atrio ventriculare), vilken förskjutning är många gånger större än kammarens yttre, på röntgenbilden synliga pulsationer. Denna Laurells, såsom det synes, välgrundade slutsats, vilken står i god överensstämmelse med tidigare, genom djurförsök vunna rön, ger en alldeles ny synpunkt på de å röntgenbilden synliga hjärtrörelserna och föranleder en revision av gängse föreställningar angående relationen mellan storleken av den å röntgenbilden synliga kammarkonturens rörelser och hjärtats slagvolym. Detta Laurells arbete är dessutom rikt på nya detaljiakttagelser och på skarpsinniga reflexioner över hjärtats rörelsemekanism.

Laurells röntgenologiska hjärtstudier ha satt en värdefull frukt för den kliniska forskningen genom det arbete, som Laurell tillsammans med A. Bjure utgivit år 1927 över »Abnorma statiska cirkulationsfenomen och därmed sammanhängande sjukliga symtom». I detta arbete klarlägga författarna, att den vid asthenia generalis typiska sjukdomsbilden väsentligen låter förklara sig genom en arteriell ortostatisk anämi. Författarna fördes ursprungligen till detta antagande genom aortabågens ringa bredd och små pulsationer vid stående ställning i förhållande till vid rygggläge, trots en ökad pulsfrekvens och ökade exkursioner av de laterala kammarkonturerna. Genom en ingående analys av de olika hjärtdelarnas och aortabågens konfiguration och pulsationer samt genom parallella minutvolymbestämningar vid upprättstående och liggande ställning samt vid upprättstående ställning i vattenbad till navelplanet lyckades författarna visa, att de hos astheniska patienter i upprättstående ställning uppkommande cirkulationsrubbingarna huvudsakligen äro betingade av en i denna ställning uppträdande arteriell

anämi. Författarna visa, hurusom denna generella förklaring till de typiska cirkulationsrubbningarna vid asthenia generalis även ger en antaglig förklaring till många vid denna sjukdom framträdande rubbningar inom skilda organ, såsom centrala nervsystemet, njurarna, lungorna och digestionskanalen. De påvisa även, hurusom särskilt lungspetsarna vid upprättstående ställning hos dessa patienter erhålla en ofullständig blodförsörjning, och framhålla den därigenom uppkommande minskade resistensen hos lungspetsarna mot en tuberkulös infektion. De framhålla slutligen, att behandlingen vid dessa sjukdomstillstånd måste inriktas på att häva cirkulationsrubbningar — den ortostatiska arteriella anämien — och föreslå rationella åtgärder härför. Detta arbete kan enligt min åsikt betraktas såsom klassiskt, en glänsande frukt av samverkan mellan röntgenologisk och klinisk forskning.

I sitt arbete år 1921 över röntgendiagnostiken vid peri-, resp. paranephrit har Laurell på grund av litteraturstudier och egna ingående iakttagelser givit en förträfflig analys över detta synnerligen svåra område av röntgendiagnostiken, säkerligen den bästa framställning av detta ämne, som hittills blivit utförd. Det utgör tillika den första början till Laurells senare banbrytande arbeten över röntgendiagnostiken av förändringar i den subperitoneala fettvävnaden och inom bukväggens mjukdelar.

Synnerligen typiska för Laurells arbetssätt, hans brinnande forskarhåg och djupgående och vittfamnande intressen äro hans arbeten över de av spolmasken framkallade, sjukliga förändringarna, askaridiasis. Genom röntgenundersökning lyckades Laurell år 1923 påvisa spolmaskar i tunntarmarna och giver en klar och ingående beskrivning av röntgenfynden vid spolmask i tunntarmen. Under dessa undersökningar finner han en hög frekvens av conjunctivitis phlyktaenulosa hos de av askaridiasis lidande patienterna. Detta väcker hans intresse, och resultatet blir 1926 ett ingående arbete över conjunctivitis phlyktaenulosa och skrophulos vid helminthiasis och pediculos, där han lämnar ett värdefullt bidrag till skrophulosens patogenes. Slutligen resultera hans litteraturstudier och egna forskningar 1927 i en utmärkt monografi över »Askaridiasis». Detta arbete innehåller icke blott den första systematiska och omfattande framställning, som finnes över röntgendiagnostiken vid askaridiasis, utan även en klar och ingående redogörelse för spolmaskens biologi och askarissjukdomens patologi, symtomatologi, diagnostik, komplikationer och terapi.

Inom området för digestionskanalens röntgendiagnostik har Laurell utgivit trenne arbeten. I en uppsats år 1920 klarlägger han de röntgenologiska fynden vid det symtomkomplex, som blivit benämnt »kaskadmage», och utreder mot bakgrunden av anatomiska och kliniska studier detta ganska invecklade problem. I sitt arbete över volvulus i flexura sigmoidea framlägger Laurell år 1926 åter en klinisk-röntgenologisk undersökning, som bryter ny mark och icke blott lämnar en framställning av röntgensymtomen vid denna sjukdom, utan även skänker viktiga nya synpunkter på hela sjukdomsbilden. 1929 offentliggjorde Laurell ett förträffligt arbete över röntgendiagnostiken vid bräck, i synnerhet vid kliniskt svårt diagnosticerbara former. Före detta arbete har röntgenundersökningen i enstaka fall blivit använd för att påvisa inom ett tydligt iakttagbart bräck befintliga delar av digestionskanalen. Laurell har utvidgat röntgendiagnostiken vid bräck till att omfatta ett morfologiskt studium av bräcksäcken och bräckporten och utsträckt undersökningens område till kliniskt osäkra eller icke påvisbara fall. Han har givit en ingående framställning av den typiska

röntgenbilden vid olika former av bråck och vid olika bräcklokalisationer och även analyserat de indirekta röntgensymtomen från tarmkanalen vid genom bråcket försvårad tarmpassage. Genom denna studie har Laurell inlett en ny era inom röntgendiagnostiken vid bråck.

Sin mest betydelsefulla insats inom området för röntgendiagnostiken har Laurell måhända gjort genom sina undersökningar över röntgendiagnostiken vid peritonit, vilka han framlagt under åren 1925—1930 i en serie av 9 arbeten. En sammanfattning av dessa undersökningars resultat är lämnad i hans högtidsföredrag vid Uppsala läkareförenings sammanträde den 17 september 1929, vilket även publicerats på tyska och engelska. Före Laurells undersökningar spelade röntgendiagnostiken endast i undantagsfall någon roll av betydelse vid diagnostik av peritonitiska förändringar, nämligen vid subphreniska abscesser och vid avkapslade, gasförande abscesser. Vid de akuta peritoniterna hade röntgendiagnostiken knappast kommit till användning på annat sätt än såsom hjälpmedel i enstaka fall vid försök till lokalisation av tarmhinder i samband med peritoniten. Genom Laurells undersökningar, utförda med en mästerlig teknik, som han för detta ändamål utarbetat, och stödda på ingående röntgenanatomiska och kliniska studier, har röntgenundersökningen blivit ett nytt och viktigt hjälpmedel vid bedömande av den akuta peritonitens lokalisation och utbredning och för kontroll av de kirurgiska ingreppens resultat. Laurell har nämligen visat, att såväl de fria som de avkapslade peritonitiska exsudaten och transudaten vid samtidig gasfyllnad av tarmarna, som ofta ledsagar peritoniten, i många fall giva en typisk röntgenbild. Genom Laurells arbeten har det blivit möjligt icke blott att i ett stort antal fall närmare lokalisera kliniskt diagnosticerbara bukabscesser, utan även att påvisa sådana, där en diagnos icke kliniskt kunnat ställas, ja, t. o. m. att påvisa fritt exsudat, som icke genom vanliga kliniska undersökningar kunnat diagnosticeras. Därtill kommer, att Laurell lyckats genom röntgenundersökning påvisa sekundärt till abscesser uppträdande inflammatoriska infiltrat och cirkulationsrubbnings i bukväggen, varigenom lokaliseringen av intill bukväggen belägna, genom yttre undersökning ej påvisbara abscesser i hög grad underlättats. Laurells arbete har redan i Sverige lämnat betydelsefulla praktiska resultat, och den tid torde icke vara långt avlägsen, då röntgenundersökning enligt Laurells metoder i hela världen utgör ett viktigt led av de akuta bukfallens undersökning.

Laurells hela vetenskapliga produktion är buren av en idérikeedom, kombinationsförmåga och originalitet av den grad, att man med rätta kan säga, att hans verk har en genial prägel. I alla hans arbeten framträda därjämte en sanningskärlek, kritisk skärpa och en utomordentlig observationsförmåga, som skänka vartenda ett av dem en fullödig vetenskaplig halt. Dessutom besitter han en mångsidig medicinsk bildning, som tillåter honom att i ett större sammanhang överblicka resultaten av röntgenforskningen och draga för hela forskningsområdet betydelsefulla slutsatser ur de gjorda rönen. Hans framställningskonst är livlig, klar och medryckande. Om hans djupa intresse för och hängivenhet till vetenskapen och läkekonsten vittnar hela hans verksamhet. Han är en forskarepersonlighet av ovanliga mått.

Sedan 1919 har Laurell givit universitetets undervisningskurser i röntgendiagnostik. Han besitter alltså en mångårig undervisningserfarenhet.

Den medicinska radiologien omfattar de stora huvudgrenarna: röntgendiagnostiken och strålbehandlingen. Laurells hela vetenskapliga produktion

faller inom området för röntgendiagnostiken. Hans praktiska utbildning sträcker sig emellertid över såväl röntgendiagnostiken som röntgen- och ljusbehandlingen, och han äger alla förutsättningar för att även bedriva forskning inom strålbehandlingen.

Den obligatoriska undervisningsskyldighet, som enligt nuvarande bestämmelser åligger universitetsläraren i medicinsk radiologi, omfattar för närvarande uteslutande röntgendiagnostik.

På grund av vad jag ovan anført får jag förklara, att medicine doktorn Hugo Fredrik Laurell är utomordentligt väl kompetent att bekläda en professur i medicinsk radiologi. Jag får samtidigt som min mening uttala, att ehuru det för närvarande i vårt land finnas flera framstående forskare inom radiologien, kan icke någon bland dem vare sig med hänsyn till produktionens mångsidighet och omfattning eller med hänsyn till värdet av hela den samlade produktionen jämföras med Laurell. Laurell skulle utgöra en prydnad för varje medicinsk fakultet, och hans outtröttliga, hängivna och rikt fruktbarande forskningsverksamhet är synnerligen väl förtjänt av den hedersbevisning, som en plats i Uppsala medicinska fakultet skulle innebära.

I skrivelse till kanslern har det större akademiska konsistoriet hemställt, att kanslern behagade utverka proposition till 1931 års riksdag om inrättande från och med budgetåret 1931/1932 av en personlig professur i medicinsk radiologi för Laurell med avlöning lika med övriga universitetsprofessorer att bestridas av den för befattningen såsom lärare i medicinsk radiologi å universitetets stat uppförda avlöningen jämte nödigt tillskott från allmänna indragningsstaten, och att sålunda för ifrågavarande ändamål måtte å allmänna indragningsstaten uppföras ett belopp av 3,000 kronor jämte ålderstilllägg å 1,000 kronor efter fem års tjänstgöring.

Med skrivelse den 20 augusti 1930 har därefter kanslern för rikets universitet till Kungl. Maj:t överlämnat det större akademiska konsistoriets berörda framställning och därvid anført, att kanslern, på grund icke blott av den medicinska radiologiens stora betydelse i så väl teoretiskt som praktiskt hänseende och behovet av vidgad undervisning i ämnet, utan även av Laurells till fullo betygade utmärkta vetenskapliga skicklighet, på det livligaste tillstyrkte, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till 1931 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Departement-
schefen.

Det utomordentligt vackra omdöme om Laurell som vetenskapsman, vilket i den föreliggande framställningen lämnats, utgör enligt min mening bevis för att ett bifall till det framställda förslaget skulle innebära ej blott en rättmätig utmärkelse för den framstående vetenskapsidkaren utan även ett kraftigt hjälpmedel till den medicinska radiologiens löftesrika och välsignelsebringande utveckling i vårt land. Den medicinska radiologien såsom specialfack har utvecklats till en omfattande självständig vetenskap, vilken blivit oumbärlig för den praktiska läkekonsten och förts fram till en betydelse, som i mycket hög grad satt sin prägel på hela den moderna medicinen. Med hänsyn till den ökade betydelse den medi-

cinska radiologien såsom självständig vetenskaplig forskningsdisciplin erhållit allenast under de senast förflutna åren och till den alltjämt stegrade vikt för den praktiska sjukvården, som tillmätes densamma, synes mig icke den omständigheten att frågan om ämnets ställning vid universitetet varit föremål för prövning vid 1927 års riksdag utgöra hinder för att nu föreslå inrättande av en personlig professur i medicinsk radiologi vid universitetet i Uppsala åt en därtill i särskild grad förtjänt vetenskapsman. I anslutning till de akademiska myndigheternas förslag tillstyrker jag därför, att vid universitetet i Uppsala måtte från och med den 1 juli 1931 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi för Laurell. I en till ecklesiastikdepartementet ingiven skrift har Laurell den 9 januari 1931 förklarat sig villig att mottaga den för honom ifrågasatta personliga professuren.

En förutsättning för förslaget är att, när Laurell lämnar lärartjänsten för att tillträda den nu ifrågasatta personliga professuren — det bör ske den 1 juli 1931 —, lärarbefattningen icke anslås ledig till ansökan utan hålles vakant, till dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Skulle Laurell befordras eller förflyttas till annan tjänst, bör naturligen lärarbefattningen tillsättas, likaså när Laurell uppnår pensionsåldern och om han skulle avlida före uppnådd pensionsålder. Det torde ankomma på universitetsmyndigheterna att till Kungl. Maj:t inberätta, när någon av dessa förutsättningar för lärarbefattningens ledigförklarande inträffar, samt avgiva av omständigheterna påkallat förslag.

Avlöningen för denna professur, som skall vara densamma, som för övriga universitetsprofessorer, bör beräknas till 12,000 kronor, därav 8,000 kronor lön och 4,000 kronor tjänstgöringspenningar, varjämte lönen efter 5 år kan höjas med 1,000 kronor.

I enlighet med det större akademiska konsistoriets förslag torde Laurell fortfarande böra uppbära de med lärarbefattningen förenade löneförmåner, samt beredas lönefyllnad från allmänna indragningsstaten. Denna lönefyllnads storlek bör beräknas till 3,000 kronor, varjämte Laurell bör lika med andra professorer äga rätt till ett ålderstillägg å 1,000 kronor efter 5 års tjänstgöring. Laurell bör såsom innehavare av den personliga professuren vara underkastad de för universitetsprofessorer i allmänhet stadgade villkoren och bestämmelserna. Professuren torde vidare i pensionshänseende böra likställas med ordinarie universitetsprofessorer och följaktligen vara underkastad bestämmelserna i 1907 års lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. I fråga om de med professuren förenade åliggandena torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att härom utfärda erforderliga föreskrifter.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för läraren i medicinsk radiologi vid universitetet i Uppsala, medicine doktorn Hugo Fredrik

Laurell, må vid nämnda universitet från och med den 1 juli 1931 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi med de åligganden för Laurell såsom innehavare av omförmålda professur, som av Kungl. Maj:t bestämmas,

dels föreskriva, att Laurell skall vara skyldig såväl att i tillämpliga delar underkasta sig de för universitetsprofessorer i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan universitetsprofessor är skyldig avgå från sin tjänst, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande övriga universitetsprofessorer, frånträda sin ifrågavarande professur,

dels bestämma, att Laurell skall såsom innehavare av den beslutade professuren åtnjuta en avlöning av 12,000 kronor, därav 8,000 kronor lön och 4,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte efter fem års tjänstgöring ett ålderstillägg å lönen å 1,000 kronor,

dels föreskriva, att Laurells hittillsvarande lärarbefattning skall från och med den 1 juli 1931 hållas obesatt, så länge ifrågavarande professur innehaves av Laurell,

dels förordna, att Laurells avlöningsförmåner såsom professor skola bestridas av den för lärarbefattningen i medicinsk radiologi å utgiftsstaten för universitetet i Uppsala uppförda avlöningen jämte nödigt tillskott från allmänna indragningsstaten,

dels ock för sistberörda ändamål å allmänna indragningsstaten anvisa ett belopp av 3,000 kronor, därav 2,000 kronor skola anses utgöra lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett tillägg av 1,000 kronor efter fem års tjänstgöring.

2:o.

Arvode till en assistent å fysikalisk-kemiska institutionen vid universitetet i Uppsala.

I anslutning till vad jag anfört under punkt 89 av 1931 års åttonde huvudtitel hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, beträffande det å allmänna indragningsstaten under åttonde huvudtiteln, universitetet i Uppsala, uppförda arvodet å 3,600 kronor till en assistent å det fysikaliskt-kemiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala, orden: fysikaliskt-kemiska laboratoriet skola utbytas mot orden: fysikalisk-kemiska institutionen.

3:o.

Vid anmälan den 3 januari 1931 av anslagsbehoven under riksstatens åttonde huvudtitel meddelade jag under punkten 114, att universitetskanslern — med anledning av en utav de akademiska myndigheterna i Lund gjord framställning — hemställt om proposition till 1931 års riksdag om ett anslag å 4,000 kronor på extra stat till materiel vid institutionen för ärfthlighetsforskning vid universitetet i Lund i stället för det nu å allmänna indragningsstaten uppförda anslaget å 1,000 kronor. Jag anförde därvid, att jag i fråga om detta anslagsäskande hade för avsikt att framlägga förslag i samband med avlåtande av proposition om olika anslag under allmänna indragningsstaten.

Anslag till materiel vid institutionen för ärfthlighetsforskning vid universitetet i Lund.

Jag anhåller nu att ånyo få anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgav 1917 års riksdag, att för professorn Nils Herman Nilsson-Ehle finge vid universitetet i Lund med ingången av år 1918 inrättas en personlig professur i ärfthlighetslära samt anvisade för berörda ändamål på allmänna indragningsstaten ej mindre till årlig avlöning åt Nilsson-Ehle erforderligt belopp än även till materiel m. m. för ifrågavarande professur ett årligt belopp å 1,000 kronor.

Genom beslut den 25 juni 1917 utnämnde och förordnade Kungl. Maj:t Nilsson-Ehle att från och med ingången av år 1918 vid universitetet i Lund vara professor i ärfthlighetslära. Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att redovisning skulle i vanlig ordning lämnas för det till Nilsson-Ehles professur beviljade anslaget till materiel m. m. samt att vid Nilsson-Ehles framtida frånträdande av professuren då befintlig materiel, som inköpts för nyssberörda anslagsmedel, skulle enligt beprövande av kanslersämbetet tillfalla någon till universitetet i Lund hörande institution.

Då det av riksdagen anvisade materielanslaget visat sig otillräckligt, har Nilsson-Ehle de senare åren gjort upprepade framställningar om höjning av anslaget. Dessa framställningar hava jämväl i så måtto vunnit beaktande, att materielanslaget till institutionen för ärfthlighetsforskning upptagits bland de anslag, vilka beräknats erhålla förstärkning av det av riksdagen under en följd av år under riksstatens åttonde huvudtitel anvisade extra reservationsanslaget till ytterligare medel till materiel m. m. för vissa institutioner vid universitetet i Lund.

I skrivelse till det större konsistoriet vid universitetet i Lund har nu Nilsson-Ehle anhållit, att konsistoriet måtte göra framställning om beviljande från och med budgetåret 1931/1932 av ett ordinarie årsanslag å 4,000 kronor till institutionen för ärfthlighetsforskning. Nilsson-Ehle har därvid åberopat en av honom tidigare i ämnet gjord framställning rörande anslag för budgetåret 1929/1930. I sistnämnda framställning har anförts huvudsakligen:

Institutionen för ärftlighetsforskning avviker från andra universitetsinstitutioner inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen så till vida, att experimenten i teoretisk ärftlighetslära väsentligen utföras icke inom laboratoriet, utan på fälten. De hundratals eller tusentals parceller, som ofta krävas för utförande av teoretiska ärftlighetsundersökningar, medföra, att det praktiska genomförandet av hithörande arbeten blir mycket kostsamare än vad fallet är ifråga om laboratorieundersökningar. Betydande summor utgå till dagsverken till arbetsfolk för utläggande, renhållning och skötsel i övrigt av dessa fältförsök. Till gengäld är däremot det allmännas engångskostnader för institutionsbyggnad i detta fall så mycket mindre, och den beräknade räntan på kostnader för en större institutionsbyggnad kompenserar således de drygare årliga utgifterna. Det torde väl därför få anses riktigt, att möjlighet beredes studerande för kostnadsfria försök vid institutionen, möjligen med undantag för en mindre laborationsavgift, motsvarande den vid andra universitetsinstitutioner, vilken dock endast i mycket obetydlig mån kan bidra att täcka kostnaderna.

Därtill kommer, att de studerande, som vid institutionen utföra experiment i och för filosofie licentiatexamen och filosofie doktorsgrad samt andra vid institutionen arbetande forskare, på grund av experimentens delvis strängt säsongartade karaktär under vissa tider av året, omöjligen själva kunna medhinna att utföra alla med experimenten förbundna korsningar, isoleringar, fixeringar av levande material för mikroskopiska undersökningar, mätningar o. s. v., utan därtill måste anlita hjälp av andra personer. För detta ändamål medverka visserligen ständigt och så långt som möjligt institutionens ordinarie personal, d. v. s. den praktiske assistenten liksom institutionens vaktmästerska. Då emellertid assistenten har den praktiska ledningen av alla försöken om hand, räcka dessa ordinarie arbetskrafter under vissa bråda perioder under året ej på långt när till för dessa brådkande arbeten, utan extra biträden måste då anlitas, särskilt under delar av sommarhalvåret.

Studerandes och forskares experiment vid institutionen hava under årens lopp tagit allt större omfattning. Det sammanlagda årsanslag, som utgått till institutionen, dels genom universitetet, dels genom Alnarp och därefter genom Sveriges utsädesförening, Svalöf, har därför icke räckt till bestridande av de med försöken förenade kostnaderna. Särskilda anslag till hithörande experiment hava därför av vederbörande försöksanställare sökts och erhållits från privata institutioner, och särskilt har fysiografiska sällskapet i Lund under en följd av år bidragit med avsevärda belopp. Nämda sällskap håller emellertid med rätta före, att dylika mera permanenta anslag, som utgått dels till försökens direkta praktiska skötande, dels till nämnda extra biträden, icke i längden böra ifrågakomma. Sällskapet beviljar därför icke längre anslag till försökens skötsel och vill för framtiden icke heller lämna anslag till de extra biträdena. Det är därför synnerligen av behovet påkallat, att en tillräcklig ökning av statsanslaget erhålles, enär tillräcklig möjlighet eljest icke finnes att bereda studerande och yngre forskare arbetsmöjligheter vid institutionen utan på deras egen bekostnad.

För täckande av kostnaderna för experimenten vid institutionen utgår genom Sveriges utsädesförening, Svalöf, för budgetåret 1927/1928 ett årsanslag om 7,000 kronor. Då detta anslag icke på långt när räcker till bekostande av försöken i deras helhet, och då det rätteligen kan anses, att kostnaderna för de studerandes försök rätteligen böra utgå genom univer-

sitetet, åtminstone delvis, begärde undertecknad för budgetåret 1928/1929 ett årsanslag genom universitetet av sammanlagt 3,000 kronor. Häruti inräknades emellertid icke några kostnader för extra biträden under vissa delar av året. Då emellertid, som ovan framhållits, utsikter icke längre finnas att få kostnaderna för dessa täckta genom anslag från privat håll, och då vid andra universitetsinstitutioner (såsom kemiska institutionen, astronomiska observatoriet o. s. v.) anslag utgå för liknande ändamål, anser jag mig böra för budgetåret 1929/1930 begära en ytterligare höjning av anslaget, vilken med hänsyn till de medel, som fysiografiska sällskapet på senare år för sagda ändamål beviljat till vid institutionen arbetande, icke kan sättas lägre än till 1,000 kronor. För budgetåret 1929/1930 beräknas sålunda ett årsanslag om sammanlagt 4,000 kronor.

Filosofiska fakultetens vid universitetet matematisk-naturvetenskapliga sektion har tillstyrkt framställningen.

Sedan härefter det större konsistoriet vid universitetet i skrivelse till kanslern hemställt, att kanslern måtte utverka proposition till 1931 års riksdag om anvisande på extra stat av ett anslag å 4,000 kronor till materiel vid institutionen för ärftlighetsforskning, har kanslern i skrivelse den 23 augusti 1930 hemställt om proposition till 1931 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Såsom av den här ovan lämnade redogörelsen framgår, har under åtskilliga år det å allmänna indragningsstaten uppförda anslaget till materiel m. m. för den åt professor Nilsson-Ehle vid universitetet i Lund inrättade personliga professuren i ärftlighetslära visat sig otillräckligt. Den föreliggande framställningen avser en höjning av ifrågavarande materielanslag från 1,000 kronor till 4,000 kronor. Sistnämnda anslagsbelopp synes mig, med hänsyn till vad i den föreliggande framställningen anförts, erforderligt, därest arbetsmöjligheter skola i önskvärd utsträckning kunna beredas studerande och yngre forskare vid institutionen. Jag har därför intet att erinra mot det äskade anslagsbeloppet. Då institutionens behov av ökat materielanslag numera lärers få anses konstant och då ifrågavarande materielanslag alltför torde böra utgå å allmänna indragningsstaten, synes mig den anordningen vara den lämpliga, att en höjning vidtages av det till materiel m. m. för den med Nilsson-Ehles personliga professur förenade institutionen avsedda anslaget å allmänna indragningsstaten från 1,000 kronor till 4,000 kronor.

Departementschefen.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med budgetåret 1931/1932 höja det till materiel m. m. för den åt professorn Nils Herman Nilsson-Ehle vid universitetet i Lund inrättade personliga professuren i ärftlighetslära å allmänna indragningsstaten utgående årliga anslaget från 1,000 kronor till 4,000 kronor.

4:o.

Angående pensionsunderlaget för vid allmänt läroverk eller högre lärarinneseminarier anställd ordinarie ämneslärarinna, vilken innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk.

I § 3 av lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension, i den lydelse detta lagrum erhållit genom lagar den 19 juni 1919 (nr 399) och den 29 juni 1921 (nr 455), föreskrives bland annat, att såsom underlag för bestämmande av pensionsbelopp skall, där ej särskilt pensionsunderlag blivit i lönestaten angivet eller eljest av Konungen och riksdagen fastställt, tjäna för tjänst, med vilken jämte lön tjänstgöringspenningar äro förenade, hela lönen.

Till de sålunda angivna tjänsterna höra ämneslärartjänsterna vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminarier. För vissa av dessa tjänster har fastställts ett högsta pensionsunderlag. Detta gäller bland annat kvinnlig adjunkt, för vilken lönen i högsta lönegraden utgör 3,100 kronor men högsta pensionsunderlaget 3,000 kronor; bestämmelse härom är meddelad ifråga om dylik befattningshavare vid allmänt läroverk i kungörelsen den 22 juli 1918 (nr 660) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och ifråga om högre lärarinneseminarier i kungörelsen den 29 juni 1928 (nr 263) angående ändrad lydelse i vissa delar av kungörelsen den 22 juli 1918 (nr 661) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminarier.

För ämneslärarinnebefattningarna vid nu nämnda läroanstalter hava inga särskilda pensionsunderlag bestämts, utan gäller därvid den ovannämnda regeln, att pensionsunderlaget är lika med lönen.

I fråga om ämneslärarinnas avlöning har beträffande de allmänna läroverken genom kungörelsen den 29 juni 1928 (nr 262) angående ändrad lydelse i vissa delar av kungörelsen den 22 juli 1918 (nr 660) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och beträffande högre lärarinneseminarier genom kungörelsen den 9 maj 1930 (nr 152) angående ändrad lydelse i vissa delar av kungörelsen den 22 juli 1918 (nr 661) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminarier föreskrivits, att ämneslärarinna, vilken innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall åtnjuta avlöning med belopp, som bestämts till det för kvinnlig adjunkt gällande.

I skrivelse den 3 juli 1930 har nu skolöverstyrelsen, under framhållande att genom sistnämnda författningsbestämmelser för adjunktskompetent ämneslärarinna komme att gälla ett högre pensionsunderlag än för kvinnlig adjunkt, hemställt, att i kungörelsen den 22 juli 1918 (nr 660) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken ävensom i kungörelsen samma dag (nr 661) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminarier måtte införas bestämmelse om att högsta pensionsunderlaget för ämneslärarinna, som inne-

har behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall utgöra 3,000 kronor.

Statskontoret har den 14 augusti 1930 avgivit utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt framställning i ämnet till riksdagen.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Departementschefen. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bestämma, att pensionsunderlaget för vid allmänt läroverk eller högre lärarinneseminariet anställd ordinarie ämneslärarinna, vilken innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall utgöra 3,000 kronor.

Vad departementschefen sålunda under punkterna 1:o—4:o hemställt behagar, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Anna Meurling.
